

מסה

בשבח היציאה לחופשה

גיא פינקו

יציאה לחופשה נתפסת תכופות כהנאה שטחית או כמנוחה לקראת החזרה ל"חיים האמיתיים". אינני מסכים עם עמדה זו. אני סבור כי יציאה לחופשה כרוכה, לפחות באופן פוטנציאלי, בשינוי בהוויה הקיומית של הנופש. זו אינה הנאה גרידא או הנאה גסה, אלא היא נושאת בחובה ערך רוחני (אתבסס על ההבחנה של מרטין בובר (תשע"ג) בין יחסי "אני-לז" ליחסי "אני-אתה", אולם לא אתייחס למונחים הללו במפורש).

הקיום היומיומי השגרתי הוא קיום תכליתי. כלומר, אנו נעים ממשימה למשימה, ויחסנו לאנשים, למקומות ולחפצים הוא לרוב תכליתי. אנו ממלאים חובות, נותנים שירות ומקבלים שירות מאנשים, חולפים דרך מקומות ומשתמשים בחפצים. במצב הקיומי התכליתי הרגלי הקשב שלנו נעשים יעילים. אנו מקדישים זמן ומשאבים לעניין רק עד כמה שצריך, כדי למלא את המשימה ולעבור לבאה.

נורטון ג'סטר בספר הילדים המגדל הפורח באוויר (ג'סטר, 1978) תיאר את התוצאה של הקיום התכליתי באמצעות הסיפור על העיר ממשית. ממשית הייתה עיר יפהפייה ובה בתים נאים ומקומות בילוי נהדרים, "עד שיום אחד גילה מישהו, שאם הולכים מהר ככל האפשר ומביטים בכפות הרגליים, אפשר להגיע אל היעד במהירות הרבה יותר גדולה. עד מהרה התחילו כולם לנהוג כך. כולם אצו רצו במורד הרחובות והשדרות, מבלי להעיף כל מבט בפלאיה הרבים והיפים של עירם (עמ' 103). אט אט הפכה העיר ממשית לכעורה ומאובקת עד שנעלמה. אולם האנשים [...] הוסיפו להתגורר בה כרגיל, בתוך בתים שאינם מסוגלים לראות, לצעוד ברחובות שנעלמו מן העין, שהרי איש לא שם לב לשינוי. וכך הם ממשיכים לגור בה עד היום הזה" (עמ' 104).

מפגש, עת שבה אדם שקוע באדם, במקום או בחפץ שמולו הוא מצב קיומי שונה מהקיום התכליתי. בעת מפגש ניטלים מהתודעה העבר, העתיד והמטרות. כל מה שמסביב נעלם וישנו רק הרגע הזה, שבו האדם שקוע במי או במה שהוא פוגש. את המצב הקיומי של המפגש מציג מרטין בובר (תשע"ג) באני ואתה. אחד מתיאוריו הוא תיאור של מפגש עם אילן (הכוונה לעץ): אני יכול להתעלם מייחודו של האילן ולחשוב כיצד אוכל להשתמש בו ואז לבחון את חוזקו, למדוד את גובהו ולהעריך את המסה שלו. אני יכול גם לחקור את האילן באופן מדעי ואז להבין אותו לפי סוגו: "אוכל להתעלם לחלוטין מייחודו מבחינת הזמן והצורה עד שלא אראה בו אלא ביטוי של חוק" (שם, עמ' 17). אולם אם אני נפגש עם אילן באופן שאינו תכליתי, אינני מודד או חוקר אותו, אלא אני מתבונן, נוגע ומריח, או אז, "אוכל לתפוס אותו מבחינת המראָה: עמוד אפוף אורה, או כתמי ירוק המנוקדים ברוך הרקיע הכחול והמוכסף" (עמ' 17). אוכל אף לחוש בתנועה, בשורשים שיונקים ובעלים שנושמים. אוכל להבחין ב"מגע ומשא בלתי פוסק עם האדמה ועם האוויר; אוכל לחוש בעצם הגדילה שבחביון האפלה" (עמ' 17).

תיאור המפגש עם האילן מתאים למצב הקיומי של האדם היוצא לחופשה. כשאדם נוסע לבקר במקום שאינו המקום השגרתי של הקיום התכליתי, הוא נפגש עם העולם. הוא משנה את הרגלי קשב החסכניים משום שאינו ממהר עוד. הרי איש אינו יוצא למקום חדש רק כדי לבצע את הביקור באופן יעיל. בביקור במקום חדש אין לאדם מטרה, אלא לפגוש, להסתובב, להתבונן, לחוש את המקום ולטעום את טעמיו, לשנות זווית הסתכלות ולהתבונן שוב, בנחת, בלי למהר. כל התבוננות מגלה דבר חדש.

הבדל נוסף בין הקיום התכליתי למפגש הוא שינוי בקצב הזמן. בקיום התכליתי, פעמים רבות התחושה היא שהזמן רץ – רק התחיל השבוע וכבר הגענו לסופו. מעט נחנו בסוף השבוע מהמרוץ בין המשימות וכבר לפנינו שבוע חדש, וחוזר חלילה. המפגש עם העולם מעשיר אותנו בחוויות ומאט את דהירת הזמן. במסעותיי עם דודתי של גראהם גריין (גריין, 2015) מומחשת חוויית הזמן השונה שבחופשה באמצעות הסיפור על הדוד ג'ו. הדוד ג'ו היה סוכן הימורים במרוצי סוסים, שצבר ממון רב. כל ימיו היה הדוד ג'ו אנוס לעמוד ברוכן הקטן שלו בעוד הסוסים רצים על פניו. "הוא היה אומר, שמרוץ אחד נגע בחברו, וחיינו חלפו על פניו במהירות הבזק. הוא ביקש להאט את חיינו, כי בצדק גמור סבר, שבמסעות יאט את מרוצת הזמן" (עמ' 61). כשפרש מן העבודה תכנן הדוד ג'ו לצאת למסע מסביב לעולם,

אולם שבץ שלקה בו הגביל את יכולת התנועה שלו ותוכניתו נגזזה. עם זאת, "הדבר לא שינה כהוא זה את תאוותו לחיים ארוכים" (עמ' 63). לכן קנה ג'ו בניין ישן שכל חדר בו רהט בסגנון אחר ונשקף ממנו נוף שונה, והיה בו טעם שונה לקיום. כך "נסע" הדוד ג'ו עם מזוודותיו, דהיינו עבר כל שבוע מחדר לחדר (יחד עם האחות שטיפלה בו ולנה חדר אחד אחריו). הדוד ג'ו נפטר במסעותיו, בעודו נאבק בכוחות מירלדלים להגיע לעוד חדר אחד נוסף. המשפט האחרון שאמר היה: "זה היה כמו חיים שלמים". אין צורך להכביר מילים, האינטנסיביות של המפגשים עם העולם בנסיעות והקשב המוקדש לדברים החדשים טובעים את רישומם בתודעה ובזיכרון וכך נוצרת התחושה שהזמן מאט.

השפעה נוספת של היציאה לחופשה הוא מודעות לסופיות הקיום. במצב התכליתי, כשאנו נעים ממשימה למשימה, קשה לנו להרים את המבט ולהיות מודעים לסופיות קיומנו. בעת החופשה הסופיות של קיומנו מתבלטת – יש מועד סיום. אנו מודעים לזמן ההולך ומתקצר עד לחזרה. אנו מודעים לכך שאנו נמצאים במקום מסוים לזמן קצוב ושאוּלי לא נשוב לכאן עוד, ולכן אנו מבקשים למצות את החוויה. השעה האחרונה לפני החזרה מעבירה רטט של עצב בלב, בייחוד אם המקום רחוק וספק אם נגיע לשם שנית. לעיתים, בסיומו של ביקור ארוך אופפת אותך אף תחושה שאתה נמוג לאיטך ונעשה שקוף. הדבר דומה במעט לתרגיל של הפסיכולוג ארווין יאלום (2011), שמבקש לעיתים מהמטופל לציין על ציור של מצבה, את שמו, תאריך לידתו ותאריך סביר של מותו. תרגיל טיפולי זה בצד אמצעים נוספים נועד לעזור לאנשים להשתחרר מהשגרה ולהבין שהזמן עד יום המוות הוא סופי. המודעות לארעיות החיים מאפשרת להימנע או לפחות להאט את המרוץ ולמצות את החוויה של הקיום הזמני בעולם. הקיום החולף של כאן ועכשיו. כשאנו יוצאים מהמצב התכליתי ונפגשים עם העולם, אנו עשויים אף לחוות במפגש עם הדברים את טעם האינסוף. לשם הסבר אחזור לתיאור המפגש עם האילן: "כל מה ששייך לאילן כלול בתוכו – צורתו ומנגנון פעולתו, גווניו ורכיביו, שיחו עם האדמה ושיחו עם הכוכבים – הכול כלול במכלול אחד" (בובר, תשע"ג, עמ' 17). הכוונה לכך שבדבר המסוים (אדם, מקום או חפץ) שלו אנו קשובים טמונים עומקים אינסופיים. מהדהדים בו מכלול נסיבותיו והקשריו, כך שאדם חווה את האינסופי דווקא בהיותו שקוע בדבר המסוים שעמו הוא נפגש. בהנאה שבאטיות תיאר מילן קונדרה (1995) את הקשר בין המצב הקיומי של המפגש לבין חוויית האינסופי כך: "מדוע נעלמה ההנאה שבאטיות? אהה, היכן הם הולכי בטל מימים

עברו? היכן הם אותם בטלנים שנדרו לאטם מטחנת רוח אחת לרעותה ולנו תחת כיפת השמים? האם נעלמו יחד עם שבילי הכפרים, יחד עם כרי הדשא וקרחות היער, יחד עם הטבע? פתגם צ'כי מגדיר את בטלתם המתוקה באמצעות מטפורה: הם מתבוננים בחלונותיו של האל הטוב" (עמ' 9). החלונות לאינסופי הם הדברים שישנם בעולם. כשנפגשים עם הדברים בעולם עשויים לגלות את האינסופי הניבט דרכם.

פעמים רבות לאחר השירות בצבא ולפני ההכשרה המקצועית, דהיינו לאחר היציאה מקיום תכליתי אחד ולפני הכניסה לקיום תכליתי אחר, יוצאים הצעירים והצעירות למסע ארוך. פירוש רווח הוא שמטרת המסע הזה היא חיפוש עצמי. ברוח הדברים שכתבתי אני רוצה להציע פרשנות אחרת. המסע לא נועד לשם מציאת העצמי (ספק אם יש מה למצוא, זהותו של כל אחד מאיתנו חמקמקה ונמצאת באין ספור הקשרים). מטרתו היא לחוות את עצמי נפגש עם העולם: עצמי שאינו רץ בין מטלות, אלא עצמי שיש לו קשב למפגש עם העולם ושיכול לחוות את האינסופי בסופי. לפני הכניסה לחיי השגרה, אם כן, הצעירים והצעירות יוצאים להתבונן בעולם כמתבוננים בחלונותיו של האל הטוב.

אם כן, שלא כדעה המקובלת, אני סבור שביציאה לחופשה גלומה האפשרות לכניסה למצב קיומי שונה, מצב של פגישה עם העולם מתוך התנהלות של קשב שאינו יעיל וחסכני. היציאה לחופשה היא יציאה לחופש מהקיום התכליתי. אינני טוען שאפשר או שצריך לצאת לגמרי מהקיום התכליתי. לקיום התכליתי יש תפקיד. לאדם ישנן מטרות. השגת מטרות כרוכה בעבודה, ולכל עבודה יש היבט תכליתי. קשה לדמיין חיים אנושיים, קל וחומר חברה אנושית בלא מטרות. המפגש הבלתי תכליתי עם העולם אינו יכול להיות, אם כן, מצבנו הקיומי היחיד ואולי אף לא העיקרי. כי אז, כפי שכותבת ויסלבה שימבורסקה בהצדיקה את מיעוט האהבות המאושרות: אם כולם היו יכולים לחוות אהבה מאושרת "מי היה רוצה להישאר תחום בגבולות?" (שימבורסקה, 1996 עמ' 48). בהקשר שלנו, אילו יכולנו לברוח מהקיום התכליתי ולעבור למצב קיומי שיש בו אך ורק מפגשים עם העולם, מי היה עוסק במלאכת גידול ילדים, בטיפול בחולים ובייצור מזון?

כמו כן, הקיום התכליתי אינו רק רע הכרחי, יש לו גם יתרון. בהיעדר תכליות ייתכן שהיינו חווים את החיים כאבן שמוקפצת על פני המים ממפגש אחד למשנהו, בלא כיוון (קירקגור, תשנ"ו). הירתמות למטרות ארוכות-טווח מכניסה לחיי האדם כיוון וסדר ומאפשרת לו לטוות סיפור משמעותי על עצמו. אולם לעיתים נדמה

שהופר האיזון, ושהתכליתיות השתלטה על הקיום. יציאה לחופשה היא אמצעי להשגת איזון. זהו מַעְבֵּר זמני מהשגרה של הקיום התכליתי למצב קיומי אחר, שבו מתעמעמים העבר והעתיד ושבו אפשר לפגוש את העולם ואולי אף לחוות את האינסופי.

מקורות

- נורטון ג' (1978). המגדל הפורח באוויר (תרגום: א' אופק). תל אביב: זמורה ביתן מודן. כוכב, מ"מ (תשע"ג). אני ואתה (תרגום: א' פלשמץ). ירושלים: מוסד ביאליק. גרין, ג' (2015). מסעותי עם דודתי (תרגום: ח' ברטוב). תל אביב: עם עובד. יאלום, א' (2011). פסיכותרפיה אקזיסטנציאליסטית (תרגום: מ' שפס). תל אביב וירושלים: כנרת ומאגנס.
- מילן קונדרה (1995). ההנאה שבאטיות (תרגום: ח' בת-עדה). תל אביב: זמורה ביתן. ויסלבה שימבורסקה (1996). מבחר שירים (תרגום: ר' וייכרט). תל אביב: גוונים. קירקגור, ס' (תשנ"ו). אר-או (תרגום: מרים איתן). הקדמה ועריכה: י' גולומב). ירושלים: מאגנס.

